

נשק אל הרג:

ההלכה, המעשה ומה שביניהם

רועי בן-חורין

מבוא

אפשרות השימוש בנשק אל-הרג, בסכסוכים נמוכי עצימות, נתפסת בהדרגה כמענה צבאי יעיל בהתמודדויות א-סימטריות, בהן צבא סדיר מתקשה למלא את משימותיו מול הפרות-סדר והתקוממויות אזרחיות בסביבה עירונית (Military Operations in Urban Terrain) MOUT.

ראש המנהל למחקר ופיתוח אמצעי לחימה במטכ"ל, האלוף יצחק בן ישראל, הציע לפני שנתיים את ההגדרה הבאה לנשק אל-הרג: "נשק המיועד לפגיעה בבני אדם בלי להרוג אותם ובלי לגרום להם נזק בלתי הפיך לאורך זמן. הייעוד של הנשק הוא להרתיע, לרתק, להוציא מכלל פעולה, לשחק, לבלבל, לעצור, לנטרל, להוציא מאיפוס, להפנות תשומת-לב, לפזר, לבודד ולמנוע כניסה של אנשים וכלי רכב".

על-אף העיסוק של מפא"ת בנושא המענה הצבאי להתקוממות כמו זו שהחלה באוקטובר אשתקד, מתברר, כי בידי כוחות הביטחון לא היו אמצעי אל-הרג חדשים להתמודדות יעילה עם המון אלים. אילו היו בידי ישראל אמצעים כאלה יתכן

שצה"ל ומשטרת ישראל היו מתמודדים עם המהומות באופן מוצלח יותר – הרבה פחות הרוגים בקרב הפלסטינים וערביי ישראל. אם כך היה קורה, ייתכן שדימוייה הבינלאומי של ישראל לא היה נפגע כל כך וממשלתה לא היתה נקלעת למבוכה הסברתית מתסכלת.

בהעדר נשק אל-הרג, בחרה ישראל במדיניות של הבלגה, שהציבה את הממשלה בפני לחץ ציבורי לנקוט ביוזמה התקפית שאילו היתה מתבצעת, הייתה משחקת לידי הרשות הפלסטינית. במאמר מוצגת הטענה, כי ניתן להרחיב ולמתוח את מדיניות ההבלגה באמצעות הפעלת נשק אל-הרג. אמצעים אלה מאפשרים להמחיש יוזמה כלפי פנים ולשדר נחישות כלפי חוץ תוך הימנעות מהרג ובכך לפצות על חלק ממגבלות ההבלגה.

מטרת המאמר הזה היא לשכנע את הנוגעים בדבר בחיוניות הדיון בנושא חשוב זה, ולעורר, באמצעות הצגת השאלות המרכזיות, את הצורך בהבנה משופרת ובהרחבת הידע בתחום הישן-חדש של נשק אל הרג בכלל והאמצעים לשליטה על המון מתפרע בפרט. הכרה בצורך בנשק זה

והגדרת מאפייניו יסייעו לפתח מענה הולם לטיפול במבצעי הירי הפלסטיני, מתוך אוכלוסייה לא חמושה, ובכך להביא לצמצום של מספר ההרוגים בכלל ובקרב המפגינים הלא חמושים – במיוחד. יחד עם זאת, הדיון בסוגיות אלה יצביע על-כך, שהפתרון אינו פשוט כלל ועיקר.

הטענה המרכזית במאמר זה היא, כי המבחן הקובע הוא מבחן החיים. ככל שפחות אנשים יהרגו או יפצעו קשה, כך תוכל ישראל להקהות את דימוי הכובש, כפי שהוא בא לביטוי במדיה הבינלאומית ולהימנע מהסתבכות משפטית של כוחות הביטחון בשל טעויות בשיקול באשר להפעלת אש חיה כנגד מפגינים לא חמושים.

חלק ראשון של מאמר זה מציג את הקשיים אליהם נקלעה ישראל בהתמודדות עם הפגנות אלימות בשטחי הרשות ובקרב ערביי ישראל. **בהמשך** מתוארים המאפיינים של נשק אל-הרג, שימושיו ויתרונותיו על רקע הנסיבות, שבהן נמצאת ישראל. **לבסוף** – סיכום והמלצות. התפישה האמריקאית בנושא נשק אל הרג מוצגת במאמר, באופן נפרד.

קשיי התמודדות עם הפגנות אלימות

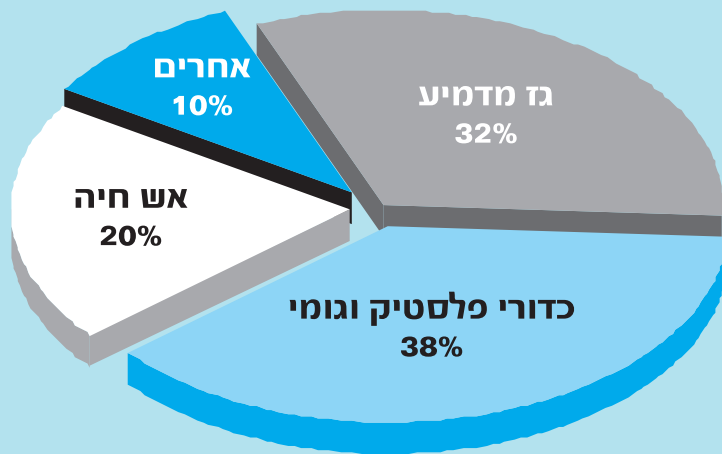
האם קיים פתרון מעשי שיאפשר לכוחות הביטחון להתמודד בצורה טובה יותר עם מצבים של התפרעויות והפגנות המוניות אלימות? בהקשר זה ראוי, לצורך התשובה, להבחין בין שני מצבי תגובה להפגנה אלימה. המצב האחד מתייחס לפיזור הפגנה פרועה, שבה לא נעשה שימוש בנשק חם על-ידי המפגינים, ואילו המצב השני מתייחס להפגנה, שבה יחידים מתוך ההמון מפעילים נשק חם. המקרה הראשון אפיין את האינתיפדה הראשונה; האחרון בלט באינתיפדת אל-אקצה. על-אף שברמה הטקטית צה"ל תפקד היטב ב"יום הנכבה", ופיקוד המרכז השכיל להתכונן מבעוד מועד לקראת התלקחות אפשרית מחודשת בשטחים, הרי שמגבלות הכוח הצבאי בלטו מתחילת אירועי אינתיפדת אל-אקצה. לקחי מהומות הכותל, הנכבה וימי הזעם, שיושמו בתוכנית "גיאאות ושפל", הביאו אומנם לצמצום מהותי בפגיעות של חיילי צה"ל ושיבוש המודוס אופרנדי של ירי פלסטיני מתוך קהל מפגינים באמצעות צליפה שיטתית, אך ההישג הטקטי לא הניב תוצאה מדינית מיידית כיוון, שמאזן האבדות של הפלסטינים בהשוואה לאלה של ישראל, לא היה סביר. בנוסף לשמירה על כוחותינו, היה צריך במקרה זה לעלות השיקול להימנע מהריגה של היריב. נשק אל-הרג היה יכול לסייע בהשגת מטרה זאת.

בחינת התועלת שעשויה לצמוח משימוש בנשק אל-הרג היא הכרחית גם בשל העובדה, כי על הממשלה בישראל מופעל לחץ של דעת הקהל המחייבת פעולה, שכן הציבור רגיל לחשוב במושגים של הרתעה וענישה. ההנחה

נפגעים פלשתינאים במהומות (5.12-29.9)

הרוגים: 273 פצועים: 10,180

חלוקה לפי גורם הפציעה:

הארץ, 9 בדצמבר 2000

תוצאות פתולוגיות מראות, כי מרבית ההרוגים הפלסטינים, בתקופה הראשונה של האינתיפדה הנוכחית, נהרגו כתוצאה מפגיעת קליעים במהירות גבוהה ולא מכדורי גומי. עובדה זו נוצלה היטב על-ידי תועמלנים ודוברים פלסטיניים, למרות שבדו"חות הפציעה רק חמישית מהפצועים הם נפגעי אש חיה.

המובלעת בדרך חשיבה זאת היא, שכאשר היריב מבין רק את שפת הכוח והעיסוק המחשבתי מתמקד בבניין הכוח, נוצר מצב, שכוח הוא גם השפה המובנת למרתיע, וזה האחרון מתקשה להכיר במגבלות ההרתעה. אולם צה"ל התקשה לשלול הישגים פלסטיניים באמצעות פתרון צבאי יעיל כנגד המהומות בשטחי הרשות. ייתכן והשימוש בנשק אל-הרג היה מאפשר להרחיב את השוליים האקטיביים של מדיניות ההבלגה מעבר לצליפה הקטלנית. כך לדוגמה, גם אם יכולת הניטרול של יחיד היורה בחסות ההמון היא בעייתית, הרי שדחיקה וניטרול של ההמון באמצעי אל-הרג יכולים לאפשר לכוח צה"ל להיכנס לתוך ההמון המבולבל, לבודד את

היורה ההמום ובמידת הצורך לעצרו. בניגוד להכנות הצבא נראה, כי המשטרה לא הייתה מוכנה כראוי להתמודדות מול ההפגנות במגזר הערבי. בעוד הצבא התמודד נגד אש חיה שנורתה עליו מתוך ההפגנות, המשטרה נתקלה בדרך-כלל בהפגנות הדומות במתכונתן ומאפייניהן לאלה שראינו באינתיפדה הראשונה. גם במקרה זה הפעלת נשק אל-הרג הייתה מונעת הפעלת אמצעים קטלניים, חוסכת את הקורבנות מקרב ערביי ישראל וממילא מונעת את הצורך בהקמת ועדת חקירה ממלכתית.

לאחר שהכירו בצורך בנשק אל-הרג שיגר הצבא והמשטרה שליחים דחופים לחו"ל במטרה לרכשו. ככל הנראה לא נחתמו עסקאות

שורשי התפיסה האמריקאית

שמתוכננות במקורן ליצירת אפקט לא קטלני, ואין כוללת מערכות נשק המיועדות ללוחמת מידע, לוחמה אלקטרונית או מערכות אחרות שיש להן יכולות לא קטלניות, אך הן לא תוכננו כך במקור. בנוסף לכך, המונח מזעור מכון לצמצום כמותי ניכר בהשוואה לנזק הפיזי הנגרם משימוש בנשק צבאי מסורתי המממש את ייעודו באמצעות הרס והשמדת המטרה.

סל אמצעי האל הרג, המפורט בטבלה 1, מתגלה כמענה יעיל גם בגלל אופי הזירה התקשורתית. התקשורת ודעת-הקהל הן חזית הכרעה. לכן, קיים צורך מובהק למגוון תגובות למשימות שונות בעלות אופי מורכב ופרדוכסלי כמו סומליה, האיטי, רואנדה ובוסניה.

יכולות נשק האל-הרג משלימות ומרחיבות את החלופות הדיפלומטיות והצבאיות של מדינה מעבר למגבלות הכוח הקונבנציונלי המסורתי. הצבא יהיה מסוגל לשמור על יציבות ולמנוע הסלמה לא מבוקרת באמצעות מתן מענה יחסי לאיום במקום הבלגה. יכולת התגובה הפרופורציונאלית תסייע בצמצום נזקים למיניהם (אובדן חיים, גינוי על שימוש מופרז בכוח, דעת-קהל שלילית, דימוי שלילי של החזק

ופגיעה בסביבה – Collateral Damage).

הצבא האמריקאי פעל בעיקר במשימות לשמירת שלום בסביבה של מדינות כושלות בעולם השלישי, במבצעי סיוע ושמירת היציבות (SASO – Support & Stability Operations), תחת חסות האו"ם. לעומת זאת, ישראל מתמודדת עם מצב בו יש ניסיון פלסטיני לבנאם את הסכסוך, בעוד ארה"ב פעלה בדרך-כלל ללא לחץ של בינאום וללא מנופי הסלמה של היריב. ארה"ב נאלצה בעיקר להתמודד עם דעת קהל מבית ופחות עם דעת קהל עולמית. בנוסף, היא עמדה מול יריבים חדשים בעוד ישראל נאבקה עם יריב ותיק, בגבולותיה היא, דבר המחמיר את בעיית השחיקה וההתשה.

התקציבים המופנים למו"פ הם אינדיקציה לחשיבות שארה"ב מייחסת לתחום הנשק אל-הרג לנוכח צפי האיומים לכוחות אמריקאיים במילניום החדש. לפני שלוש שנים הקים משרד ההגנה האמריקני את התוכנית המשותפת לנשק אל-הרג (JNLWP – The Joint Non-Lethal Weapons Program), המרכזת את כל עבודת המטה הפיתוח המושגי והמבצעי בתחום, בהתאם

לדרישות והאתגרים של מרחב הלחימה במאה ה-21. מערך זה הוקם כחלק מתפיסת הסטטוס והתפקיד של ארה"ב בסביבה הבינלאומית שהתפתחה לאחר המלחמה הקרה.

ההערכה האמריקאית גורסת, כי קיימת סבירות גבוהה, כי בשני העשורים הבאים ימשיכו להתנהל עימותים נמוכי עצימות ואירועים בקנה-מידה קטן (SSC's – Small Scale Contingencies). המענה הצבאי במקרים אלה יכול מגוון תגובות של הפגנת כוח, התערבות צבאית, משימות לשמירת שלום ויציבות, סיוע הומניטרי, חילוץ וכדומה. לפיכך, עיצוב המציאות והסדר העולמי החדש מחייבים מיתון של השימוש בכלי נשק הרסניים, כיוון שהנשק הקונבנציונלי כבר חורג מגבול ההרס

האפשרי, ולכן הוא מאבד מההגיון שלו במיוחד במצבים בהם יש התנגשויות אלימות בין צבא סדיר לבין אוכלוסייה אזרחית. האינטרס האמריקני ליצור ביטחון אזורי, תוך יכולת להגיב למשברים ואיומים בתנאים של אי-וודאות, וגם אי-הנכונות של חברה מודרנית לספוג קורבנות, מחייבים מציאת כלים, שיאפשרו למקבלי ההחלטות חלופות לשימוש בכוח על מנת להרתיע תוקפנות. נשק אל-הרג נועד לענות על צרכים אלה.

משרד ההגנה האמריקאי מגדיר נשק אל-הרג כמערכות נשק המיועדות בראש ובראשונה לשלול כושר תפקוד של אנשים וחומרה, תוך מזעור מקרי מוות, חבלות בלתי הפיכות בבני אדם ונזק מיותר לרכוש ולסביבה. הגדרה זו מתייחסת למערכות נשק

מדיניות משרד ההגנה האמריקאי באה לביטוי בסמל של ה-JNLWP. המגן, הצבוע בצבעי הדגל האמריקאי, מסמל הגנה ושמירה. החרב, החוצצת בין ארבעת כוכבי השירותים, מכוונת כלפי מטה ומייצגת את ההגנה הלא-קטלנית של הצבא על החיים והשלום. ענפי הזית מסמלים פיוס ושלום. הסמל מוצג על-גבי כדור הארץ כסמל למחויבות הגלובלית של ארה"ב, והוא מעוטר במימרה הלטינית: "Pax Custimus - Vita Custimus"

כיוון שצה"ל ומג"ב זקוקים, בין היתר, לקליעים פחות קטלניים בעלי כושר נטרול אפקטיבי בטווחים של למעלה ממאה מטר, בעוד מגוון החימוש המצוי מתאים לטווחי הפעילות הקרובים של כוחות אכיפת החוק.

דילמת הקליע

המגבלות בפיתוח ובהפעלת אמצעי אל-הרג באים לביטוי בבעיית הקליעים. בעיה זו היא דוגמא, שיכולה להמחיש את הקושי בהתאמת סוג התחמושת לאופי המשימה. דילמת הקליע ממחישה היטב את הפער בין הרצון להטריד, להציק ולהרתיע את היריב לבין חוסר הרצון לגבות ממנו מחיר כבד ולהסב לו נזק בלתי הפיך.

מצאי הקליעים הקיים כיום בשוק מספק מענה הולם למשימות של שיטור, סוהרות, שמירת שלום ומבצעים מיוחדים, שהן שונות באופיין מהתקוממות עממית עזה. במשימות אלה פתיחה באש נחשבת לכישלון מפני שהיא לא מביאה לתוצאה הרצויה; זו אופציה של מוצא אחרון. יצרניות תחמושת עוסקות כיום בפיתוח סוגי קליעים שניתן יהיה לעשות בהם שימוש יעיל באותו תחום תגובה אפור, בו שוטרים וחיילים צריכים לבחור בין שתי חלופות גרועות: שימוש בנשק קטלני או הימנעות מירי.

קטלניות הכדור נובעת בראש ובראשונה מהמהירות הלוע הגבוהה של הקליע והיא יורדת בהדרגה ככל שהאנרגיה הקינטית של הקליע דועכת. אליה וקוץ בה, כיוון שכל הקליעים הללו מאופיינים בחוסר דיוק ויציבות בליסטית, הם מקשים על פעולות צליפה סלקטיביות. ראוי לציין, כי חוקרים במעבדות

הלאומיות ב-Oak Ridge שבטנסי מצאו דרך להתאים את מהירות הקליע הנורה מתוך רובה ייעודי, באמצעות שליטה על ריאקציית הבעירה וכמות אבק השריפה הנמצא בתוך תרמיל ייחודי. כמו-כן, הם כנראה הצליחו להתאים מעטפות שונות לקליעים כולל גומי או גז. יתר על-כן, יש ניסיון לשלב ברובה מד טווח לייזר, שיהפוך את פעולת התאמת הטווח לעוצמת מהירות הקליע לפעולה אוטומטית.

**נשק אל-הרג מחייב פשרה
בין קטלניות ליעילות.
נדרש ממנו איזון עדין בין
שימוש מופרז בכוח,
המסכן את היריב, לבין
שימוש במעט מדי כוח,
אשר יסכן את המפעיל.**

מאפייני נשק אל-הרג ושימושי האפשריים

הפיתוח שהוצג לעיל בתחום הקליעים אומנם לא הבשיל, אך הוא מגלם בתוכו את התפיסה של נשק אל-הרג, שהוא מושג רחב המנסה לספק פתרונות יצירתיים ומגוונים לקשת רחבה של איומים. כך ניתן לראות, שההצעות למחקר ופיתוח מתמקדות בשלל רעיונות מתחומים שונים כגון: אקוסטיקה, אופטיקה, בוטניקה, ביו-טכנולוגיה, אלקטרוניקה, אלקטרו-מגנטיות, פיזיקה וכימיה. הפיתוח מתרכז בשתי קטגוריות עיקריות: נגד אנשים

ונגד כלי-רכב. (דוגמאות ליישומים אפשריים מופיעות בטבלה 1).

למרות מגבלות שונות זכו הטכנולוגיות של נשק אל-הרג, בעשור האחרון, לתנופת מחקר ופיתוח במעבדות הלאומיות של ארה"ב. יחד עם זאת, על-אף המשאבים הרבים שצבא ארה"ב מקצה למחקר ופיתוח, ברור, כי לא ניתן להגדיר את כל האמצעים הללו כבלתי קטלניים, ללא יוצא מן הכלל, כיוון שלחלק מהם יש עצמה קטלנית. אי לכך, מקובל לשייך את הדור השני של אמצעים אלו לקטגוריה של נשק **פחות קטלני**. ברם, גם סיווג זה אינו מספק והוויכוח המתנהל בארצות-הברית באשר ליעילות ומוסריות השימוש בטכנולוגיות הללו עומד בעינו. אפילו כך, ראוי, כי ישראל תברר את עיקרי התפישה האמריקנית ותבחן את הניסיון שהצטבר בתחומים אלו כדי להתאים את הטכנולוגיות והמוצרים השונים למציאות המקומית הייחודית לישראל.

נשק אל-הרג מחייב פשרה בין קטלניות ליעילות. נשק זה צריך להוות חלופה יעילה ואמינה לנשק קטלני. נדרש ממנו איזון עדין בין שימוש מופרז בכוח, המסכן את היריב, לבין שימוש במעט מדי כוח, אשר יסכן את המפעיל. יחד עם זאת, נדרשת יכולת ויסות של עוצמת הנשק על פי הצורך. עליו לשלול את יכולת האיום של היריב. כמו-כן, אסור שהנשק יחייב שימוש ברגע האחרון בהתאם לאיום, ועליו להיות בעל יכולת למנוע אדם מלפעול או לעצור אותו ביעילות מבלי לגרום לו נזק בלתי הפיך. הנשק צריך להיות יביל ומתנייד וכן נוח להפעלה בשטח; עליו להיות יעיל גם לטווחים רחוקים מהמקובל.

טבלה 1: דוגמאות ליישומים אפשריים לנשק אל-הרג

נגד אנשים		נגד חומרים	
מטרות		מטרות	
פני מתקנים ומבנים מאנשים שלילת יכולת מבוררים מניעת גישה לאזור ושליטה על המון Area Denial to Personnel (AD-P) Clear Facilities (CFAC)		נטול פטולה של צוד או מתקנים חסימת גישה עבור רכבים, כלי שיט, מטוסים	
אמצעים		אמצעים	
נגד אנשים		נגד כלי רכב וחומרה	
אינפרא/אולטרא סאונד	שינוי גלי קול המייצר גל לחץ שמיעתי וגורם לחוסר נוחות	הפרעה אלקטרומגנטית	מיסות ב-אופטיות אלקטרומגנטיות
רעש	מחולל קולי המייצר רעש המסוגל לגרום לבלבול, אובדן כושר החתמאות	פולס אלקטרומגנטי	שכפול של הפעימה ואלקטרומגנטית של פיצוץ גרעיני
צחנה	חומרים אי-אורגנים עם ריחות חריפים הגורמים לחסר נוחות	הלם במתח-גבוה	שיבוש ניסוח מערכות חשמל
גירוי	חומרי גירוי לשיניים ומערכת הנשימה כיום קל ב-גורמי בחילור, חחושית גועל והקאד	הולכת חלקיקים	יולריות מקצבים
הקאה	חומרי גירוי לשיניים ומערכת הנשימה כיום קל ב-גורמי בחילור, חחושית גועל והקאד	סרט מוליך	גורם לצד עם ליפון והחושית
תחמושת אופטית	הבזק אולפיוצן הגורם להלם, סחר ועיוורון זמני	חומר אופטי ושכבה אופטית	פגיעה בנפיקוד של מניסור אפטי וריסוס מחברים ועדשות
אורות מעקב	אורות מעקב חזקים-סטרוובוסקופים לד מאוריינטציה ובכבול	הריסת חומרים	חומרי חשמלי ומשכתי מנוע
קצף מימי	סדרה של חומרים מקציפים בשילוב עם חומרי גירוי היוצרים מכשול	תוספי דלק ואיכול אורגני	מקשיח דלק ואורגני מחסלי דלקים וחומרים
תותח מים	זרם מים בלחץ גבוה לפיזור קהל	חומצות צריבה ואיכול	איכול מהירות
הונאה	טכניקות המיוטרות לשכנע קבוצות לפעול בניגוד לאינטוס שלהן	חסימת מסננים	חומרים נשאי אוויר המסוממים את המסננים
קליעים לא-חודרגים	משפחה של קליעים מחממים ללא חדירה	חוזק חומרים	פגיעה במרקב ומוני ולי ליציות שבר או התפוררות
שכבות סופר דבק	דבק רטנע תנועה	דבק ושחיקה	דבק לעצירה והובלת רכבים דחשנחים
אל-משיכה	חומרי החלקר ומניעת חיכוך	אל-משיכה	טפילן
מתקני לכידה	רשימות ליחידים וקבוצות	רשתות	לכידת רכבים
תלאי נפח	חמרים או מתדנים הממלאים במהירות מרחב סגור מותיר אנשים בחיית אולם מונע תנועה	רעידות קרקע	וינוך הקרקע למעבר גלי רדד
נשק הלם	אמצעים לשלילת כושר תנועה ויכון הכנעת אנשים	תקיפת צמיגים	הרס צמיגי רכב ב
תערובות דליקה	חומרי תערורה המוצתים על-ידי ריבנה אחציע עשן להקשת עליה התמצאות וירון	פיזור חומרים דליקים	מופעלים תחת משקל רכב
ערפול	אחציע עשן להקשת עליה התמצאות וירון	ערפול	פליטת עשן למנעת בקיה והפעול
סימורים	סימון סמוי לזיהוי מאוחר יותר		
מיזוג קול ומורפינג	הדחיה של קול או דמות מוכוונת במטרה ליצור מקודרת חזבות או לזכות בגישה ביומטריה		
הולגרמה נת-מ'מדת	גרטור המייצר הולגרמה כפ תזזות או כהונאה		

מאפיינים אלו יאפשרו התמודדות יעילה עם ספקטרום רחב של משימות ומצבים הכוללים: שליטה על מהומות; הטלת סנקציות כלכליות וצבאיות; מניעת נגישות ושימוש במשאבים טקטיים; התערבות בסכסוך; פשיטות צבאיות; לוחמה בסמים ובטרור; חילוץ בני ערובה; לוחמה בשטח עירוני ועוד. ברם, נכון להיום אין נשק העונה לקריטריונים הללו במלואם.

נשק לא-קטלני הוא שם כללי לכלים המתאימים לניהול מדיניות של איפוק, תוך בקרה על רמת האלימות ושליטה טובה יותר באירועים מול המון מאורגן או אנרכיה. בקרה על רמת האלימות יכולה לסייע בתייעול הכעסים והתסכול לרמה נסבלת. שלילה מוחלטת של יכולת המחאה, עלולה להוביל את ההמון למצב של תסכול שיגרור הסלמה באפיקי פעולה אחרים. מודעות לכשל אפשרי זה תאפשר תגובה שתימנע הרפתקנות ותפחית תוצאות לא רצויות, לא כל שכן בלתי הפיכות. הבעיה היא אם כן כיצד מתגברים על החסרונות של המענה הצבאי המסורתי – שימוש בכוח – ובכל זאת מונעים סיטואציה בה האלימות משתלמת מחד גיסא, ומאפשרים שסתום בטיחות לפריקת לחצים של האוכלוסייה, מאידך גיסא? דווקא ליכולות אל-הרג, המיושמות מתוך כוונה להרתיע או לאכוף יריבים יש את הפוטנציאל למתוח את גבול האיתנות של דיפלומטיה כופה. אילו היה בידי ישראל נשק אל-הרג, היא יכלה להמשיך ולנהל את המשבר גם במקרה של כשל האיתנותיים הדיפלומטיים, תוך הימנעות מהסלמה.

נשק אל-הרג מבטל את הצורך בהבלגה כמו זו שנהגה בה ישראל במרוצת החודשים מאז

החלה אינתיפאדת אל אקצה. כמו כן נשק זה מאפשר הסלמה מדורגת של השימוש בכוח. ניסיונות האכיפה והמסר ההרתעתי שהעבירו מסוקי צה"ל באמצעות פיצוץ מבני משטרה שפוננו נכשל ואף פעל כאפקט בומרנג נגד ההסברה הישראלית, שכן שיגורי הטילים הוצגו ברשתות הטלוויזיה השונות שוב ושוב. לו פגעו המסוקים באותם שוטרים באמצעי אל-הרג ייתכן והיה נוצר אפקט ענישה מוצלח יותר.

נשק אל-הרג מבטל את הצורך בהבלגה כמו זו שנהגה בה ישראל במרוצת החודשים מאז החלה אינתיפאדת אל אקצה.

האמצעי היחידי המשמש כיום לפיזור המוני מידי הוא הגז המדמיע, אך יעילותו פחתה באופן ניכר בשל יכולתם של המפגינים לנטרל את השפעתו. לעומת זאת, נשק אל-הרג מיועד להתמודד עם ציבור גדול הפרוס על פני תא שטח מוגדר ומאפשר צמצום השימוש בירי בעת פיזור מסה גדולה של מפגינים. כך יקטן מספר האירועים, בהם חיילים מפעילים שיקול דעת מוטעה, כאשר הם בוחרים לפתוח באש כדי להשתלט על המון פרוץ. שימוש בנשק אל-הרג מאפשר צמצום מספר

ההרוגים תוך שלילת הישגי היריב ומסייע למנוע הפסד המערכה המדינית. השימוש בנשק אל-הרג מגדיל את הסיכוי למעבר לשלב המיקוח וההדברות שכן נמנעה הסלמה וממדי הנזק – קטנים. תפיסה זו מותאמת יותר לגישה של מניעת קונפליקט וניהול שלום מתהווה בתנאי עימות, מאשר לגישה של ניהול משבר ומלחמה, המקשה על חזרה למשא ומתן בגלל ספירתל ההסלמה והבעיה של חזרה למשא ומתן תחת אש.

פיתוח תו"ל

הדברים שהוצגו עד כאן מחייבים מחקר וניתוח מעמיק, שיענה על השאלות והדילמות המבצעיות הקשורות בהפעלת נשק אל-הרג. להלן כמה מהן: האם נשק אל-הרג כובל את ידי החיילים והשוטרים? האם הוא יוצר בלבול או שהוא דווקא מקל על יכולת התגובה? האם יש לצייד לוחמים על-פי הגיון צוותי או אחר? היכן עובר הגבול בין פעולת שיטור לבין פעולה צבאית? מה תהיה מדיניות ההסלמה? מה יהיה מינון נכון של שימוש בנשק אל-הרג, שמצד אחד ימנע אירועי דמים ומצד שני יתרום להעברת מסר הרתעתי אמין ומסר הסברתי חיובי? מהן ההשלכות האסטרטגיות של שימוש באמצעים אלה?

המרוץ אחר חימוש של נשק אל-הרג

כיום, טכנולוגיות האל-הרג פזורות ולא משולבות. אנו עלולים למצוא את עצמנו על סף פתחו של מרוץ חדש, אשר במסגרתו תתבצע רכישה לא מבוקרת של אמצעי אל-הרג. שאיפה לטכנולוגיה זולה ופתרונות פלא עלולים ליצור גרסאות מעוותות של נשק אל-הרג, שלא יעמדו

בקריטריון המרכזי של איסור יצירת טכנולוגיה לנטילת חיי אדם. הסכנה של טשטוש הגבול בין קטלני לפחות-קטלני לאל-הרג מחייבת לנסות לעצב כללים של מרוץ חמוש ופיתוח, שימוש הוגן בנשק זה ויצירת נורמות כגון שימור חיים ואי-הפרה של אמנות בינלאומיות.

סיכום והמלצות

על מדינת ישראל לבצע התאמה ביקורתית של רעיון הנשק אל-הרג לסביבה האופרטיבית בה פועל צה"ל, על-מנת שהשימוש בו, הטומן בחובו יכולות פחות קטלניות, יסייע לכוחות הביטחון, וממילא לדרג המדיני, למקסם את הישגיו לאור האינטרסים הלאומיים של מדינת ישראל.

להשגת מטרה זו יש לזכור כמה אמיתות ולחתור לקידום כמה נושאים, כמפורט להלן:

1. יש לנצל את היתרונות הפוטנציאליים של המענה הטקטי הייחודי הטמון בנשק אל הרג, לפתרון בעיות אקוטיות כגון: לחימה בטרור, ירי מזדמן וצליפה.

2. ישראל צריכה לטפח "דוקטרינת אל-הרג" המותאמת לתנאי האזור, ולמנוע התפתחות לא רצויה של התחום. תורת הלחימה צריכה לפתח דפוס מוצלח להתמודדות יעילה כנגד מסה אנושית אלימה.

3. בפעולות שיטור ראוי לשקול את פסילת השימוש באמצעים מסוכנים השנויים במחלוקת כגון: קליעי "פלסטיק" העומדים בסתירה להגדרה של נשק אל-הרג בגין יכולת הפציעה החמורה שלהם.

4. שלל הפיתוחים של טכנולוגיות אל-הרג מעיד על החשיבות הרבה, שארה"ב מייחסת לתחום. ראוי שגם בישראל יואץ המחקר והפיתוח בתחום זה על-ידי התעשיות הביטחוניות לנוכח גודל השוק הפוטנציאלי וסירובן של חברות זרות למכור לה אמצעים לפיזור הפגנות.

5. יש לשאוף שהפיתוח יעמוד בסטנדרטים בינלאומיים ושחומרים המשמשים את המפתחים יזכו לאישור ביו-רפואי של ארגוני תרופות וארגונים להגנת זכויות האזרח. זאת, כדי למנוע ביקורת ציבורית שלילית בעת פריסת האמצעים בשטח ושימוש בהם.

6. על ישראל לפעול שהברית האסטרטגית עם ארצות הברית תכלול שתוף פעולה בתחום האל-הרג.

7. בהנחה שיצליחו לייצר נשק אל הרג, שיעמוד בקריטריונים של נשק אידיאלי, חשוב לזכור, כי על-אף היתרונות הטמונים בו, השימוש בו יעורר אנטגוניזם מסוים כיוון שאנשים הנתקפים בעוויות וכאבים אינם מהווים מראה תקשורתי התורם לדימוי אנושי חיובי. 8. נשק אל-הרג אינו יכול להבטיח שבירה וודאית של מעגל האלימות, אולם הקשיים הנובעים מפרדוכסים של הרתעה והכרעה מחזקים את הצורך בפיתוחו ויישומו של מרכיב חדשני זה, כחלק מההסתגלות לתנאי לחימה מורכבים.

עדכן אסטרטגי

עדכן אסטרטגי יוצא לאור על-ידי

מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל אביב, רמת אביב, תל אביב 69978.

•

עדכן אסטרטגי מתפרסם בעברית ובאנגלית

ותוכנו המלא מוצג באתר האינטרנט של המרכז.

כתובת האתר: <http://www.tau.ac.il/jcss/>